

5. Vidnjans'kyj S., Martynov A. Jak formuvalysja pozycii' OON, OBSJe, Jevropejs'kogo Sojuzu, Rady Jevropy, SND, NATO shhodo kryms'koi' problemy? // Krym: shljah kriz' viky. Istorija u zapytannjah i vidpovidjah. – K.: Instytut istorii' Ukraïny, 2014. – S.410–411.
6. Vystuplenie K. F. Zatulina v svjazi s postanovleniem Gosudarstvennoj Dumi ob ustraneniï kraïne negativnyh politicheskikh i jekonomicheskikh posledstvij Belovezhskikh soglashenij 1991 goda. 14.06.1995 / Oficial'nyj sajt Konstantina Zatulina [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zatulin.ru/o-belovezhskix-soglasheniyax/>
7. Zagorskij A. Rossija – SNG i Zapad / Andrej Zagorskij // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 1994. – №10. – S.78–86.
8. Zatulina K. Posledstviya raspada SSSR i budushhee Sodruzhestva. Nekotorye vyvody po itogam proshedshej v Minske konferencii / Konstantin Zatulina // Nezavisimaja gazeta. – 15.12.96. – №234.
9. Zatulina K. SNG posle Kishineva: nachalo konca istorii / Konstantin Zatulina // Sodruzhestvo NG. – 02.12.1997. – №12.
10. Zatulina K. Sodruzhestvo umerlo – da zdavstvuet Sodruzhestvo! Posleslovie k nesostojavshejsja vstreche v verhah / Konstantin Zatulina // Sodruzhestvo NG. – 25.03.1998. – №3.
11. Zatulina K., Migranjan A. SNG: nachalo ili konec istorii. K smene veh / Konstantin Zatulina, Andranik Migranjan // Sodruzhestvo NG. – 26.03.1997. – №3.
12. Zajava Ministerstva zakordonnyh sprav Ukraïny shhodo formatu spivpraci Ukraïny v ramkah SND vid 18.03.2014 r. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/20106-zajava-ministerstva-zakordonnih-sprav-ukrajini-shhodo-formatu-spivpraci-ukrajini-v-ramkah-snd>
13. Ivanov I. S. Novaja rossijskaja diplomatija: desjat' let vneshnej politiki strany / Igor' Sergeevich Ivanov. – Moskva: OLMA Media Grupp, 2002. – 381 s.
14. Interv'ju z Gennadijem Burbulisom. Rozpad Radjans'kogo Sojuzu. Usna istorija Ukraïny [Elektronnyj resurs] / 19 lypnja 1996. – Rezhym dostupu: <http://oralhistory.org.ua/interview-ua/445/>
15. Kakoe budushhee u SNG. Dannie na osnovе rezul'tatov Vserossijskikh oprosov VCIOM 1991–1999 gg., v procentah ot chisla oproshennyh [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.polit.ru/article/1999/10/08/477124/>
16. Kozhokin E. Rossijskij parlamentarizm i vneshnjaja politika / E. Kozhokin // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 1992. – №8–9. – S.65–77.
17. Konstantinova N. Nazovi menja rodinoj. Kak nam reorganizovat' SNG / Natal'ja Konstantinova // Nezavisimaja gazeta. – 30.09.1994. – №187.
18. koncepcija vneshnej politiki Rossijskoj Federacii // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 2000. – №8–9. – S.3–15.
19. koncepcija vneshnej politiki RF utverzhdena rasporyazheniem Prezidenta Rossijskoj Federacii B. N. El'cinym ot 23 aprelya 1993 g. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.twirpx.com/file/1822127/>
20. Kul'chyc'kyj S., Parahons'kyj B. Ukraïna i Rossija v istorychnij retrospektyvi: Novitnij Ukraïns'kyj derzhavotvorchij proces. Narysy v 3–h tomah: T.3 / S. Kul'chyc'kyj, B. Parahons'kyj. – K.: Naukova dumka, 2004. – 328 s.
21. Macjakov D. Interesy i bezopasnost' Rossii v postsovetskiju epohu / D. Macjakov // Mezhdunarodnaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija. – 1992. – №9. – S.21–31.
22. Migranjan A. Rossija i blizhnee zarubezh'e / Andranik Migranjan // Nezavisimaja gazeta. – 18.01.1994.
23. Ovchar I. V. Ukraïna i Rossija – integracijna polityka ta mizhderzhavna spivpracija / I. V. Ovchar // Derzhava i pravo. – 2010. – №49. – S.731–737.
24. Otechestvennaja istorija Rossii novejshego vremeni. 1985–2005 gg. / Otv. red. Bezborodov A. B. – Moskva: RGGU, 2007. – 804 s.
25. Pljajs Ja. O nastojashhem budushhem SNG / Jakov Pljajs // Nezavisimaja gazeta. – 3.03.1994. – №41.
26. Poleshchuk A. Sluzhba vneshnej razvedki Rossii prognoziruët scenarii razvitija sobytij v SNG / Andrej Poleshchuk // Nezavisimaja gazeta. – 22.09.1994. – №181.
27. Preobrazhennaja Rossija v novom mire. Nauchno–prakticheskaja konferencija MID RF (26–27 fevralja 1992 goda) // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 1992. – №3–4. – S.91–96.
28. Sovet glav pravitel'stv SNG Rossija menjaet ton v dialoge so stranami Sodruzhestva [Elektronnyj resurs] / «Kommersant». – 10.12.1994. – №235. – Rezhym dostupu: <http://www.kommersant.ru/doc/97546>
29. Stenogramma zasedanija Gosudarstvennoj Dumi RF ot 07 oktjabrja 1994 g. // Baza dannyh «Stenogrammy zasedanij Gosudarstvennoj Dumi» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://transcript.duma.gov.ru/node/3156/>
30. Stenogramma zasedanija Gosudarstvennoj Dumi RF ot 28 oktjabrja 1994 g. // Baza dannyh «Stenogrammy zasedanij Gosudarstvennoj Dumi» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://transcript.duma.gov.ru/node/3142/>
31. Ukraina ob#jasnila, pochemu ne vyhodit iz SNG. Internet–vydannja «Apostrof» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://apostrophe.com.ua/news/politics/foreign-policy/2015-09-09/ukraina-obyasnila-pochemu-ne-vyihodit-iz-sng/34834>
32. Ukraïna vyhodit' z SND. Ininternet–vydannja «Ukraïns'ka pravda» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ppravda.com.ua/news/2014/03/19/7019617/>
33. Fedorov A. Novyj pragmatizm vneshnej politiki Rossii / Andrej Fedorov // Mezhdunarodnaja zhizn'. – 1999. – №8. – S.19–24.
34. Furman D. SNG kak poslednjaja forma Rossijskoj imperii / Dmitrij Furman // Posle imperii / pod obshh. red. I. M. Kljamkina. – Moskva: Fond «Liberal'naja missija», 2007. – 222 s.
35. Chelovek, kotoryj smeetsja. Konstantin Zatulina – o situacii v SNG i geopolitike na rossijskom televidenii 21–27 aprelya 2003 goda, gazeta «Versija» 21.04.2003.

Kostiuk O., junior research fellow of the Department of recent history of Ukraine at the Institute of Ukrainian Studies named after Ivan Krypnyakevych, of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Lviv), kostiuk.oleh90@gmail.com

Ukraine's participation in integration processes in the CIS vision of Russian politics in the 1990s

In this general paper the attitude of the social and political elite to integrate Ukraine in the Commonwealth of Independent States (CIS). Subject matter related to both internal debate that occurred in Russia about Ukraine's participation in integration associations. Conclusions are drawn that the participation of Ukraine in the CIS were constantly on the agenda of Ukrainian-Russian relations and caused special interest of the socio-political environment of. Failure Ukraine fully take part in the CIS was one of the main reasons for Russia to revise and change its foreign policy.

Keywords: Ukraine, Russia, CIS and foreign policy.

УДК 2–674(477.85)«1991/2010»

Луцан І. В.,
аспірант кафедри культурології, релігієзнавства та теології, викладач Богословського відділення КПБА, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича (Україна, Чернівці), zan-lu@mail.ru

ТИПИ ТА ФОРМИ ВІЯВІВ РЕЛІГІЙНИХ КОНФЛІКТІВ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Дослідження присвячене проблемі релігійного протистояння в Чернівецькій області у роки незалежності Української держави. Автор виокремлює типи конфліктів, які найбільш притаманні для буковинського регіону, а також робить висновки з акцентуванням уваги на заходах щодо врегулювання їх форм виявів і стабілізації ситуації в релігійному житті Північної Буковини як з боку держави, так і з боку церковних інституцій.

Ключові слова: конфлікти; інтрасімейні, інтерперсональні, інтраконфесійні, інтерконфесійні, етноконфесійні, гетерогенні; толерантність, міжконфесійні відносини, державно–церковні відносини.

Духовне життя кожного регіону характеризується різними тенденціями, але переважає, особливо у період становлення Української держави та її релігійних реалій – конфліктність, яку важко врегулювати як з боку правлячої влади, що виступає гарантом конституційності демократичного ладу в державі, так із боку Церкви, яка є джерелом ціннісного становлення та духовно–релігійного виховання особистості. Тут, особливо на теренах Північної Буковини, в роки незалежності йде постійне протиборство між представниками різних конфесійних напрямів, що досить помітно впливає на громадськість та суспільно–політичне життя краю й призводить до порушення толерантних відносин і суспільної злагоди.

Адже конфлікт, беззаперечно, має не стільки релігійне, скільки політичне підґрунтя, в основі якого лежить інтерсуб'єктивність, і досі залишається одним з найбільш дестабілізуючих факторів суспільного розвитку, що й засвідчує актуальність досліджуваної розвідки і не потребує додаткової аргументації.

Розвідка має на меті комплексно дослідити причини виникнення конфліктних ситуацій на релігійному ґрунті в Чернівецькій області, виокремити основні типи, висвітлити форми виявів та спроби їх врегулювання. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: визначити комплекс зовнішніх і внутрішніх конфліктних чинників, що впливають на розвиток суспільно-політичного та релігійного середовища Північної Буковини; розкрити характерну особливість релігійних конфліктів у краї для виявлення специфіки міжконфесійного діалогу, взаємовідносин релігійних організацій з місцевими органами влади та їх подальше спрямування.

Джерельну базу роботи склали матеріали відділу з питань охорони культурної спадщини, національностей та релігій Чернівецької облдержадміністрації; звернення та заяви з церковної проблематики державних і релігійних діячів та інституцій; матеріали єпархіальних управлінь краю та релігійних організацій; офіційні церковні документи і виступи діячів окремих конфесій; матеріали світських і релігійних засобів масової інформації, інтерв'ю тощо.

Вектор напруженості у поліконфесійному середовищі України та Чернівецької області зокрема, увиразнювався вже на початку 90-х рр. XX ст. і поширювався, за твердженням української дослідниці А. Арістової, як наслідок, у трьох головних напрямках: по-перше, через відверту конкуренцію між традиційними конфесіями; по-друге, через протистояння традиційних і нетрадиційних для України конфесій; по-третє, через негаразди і кризи внутрішньо-конфесійного розвитку [1]. Поряд з цим, аналіз суспільно-політичних, етнонаціональних та інших чинників міжцерковного конфлікту в області, його причини і норми вияву дають підстави для визначення шляхів, вироблення відповідних механізмів та відпрацьованих конструктивних підходів щодо подолання цієї важливої не лише релігійної, а й соціальної проблеми. Водночас у державі, як зазначає О. Шуба у праці «Релігія в етнонаціональному розвитку України», дуже активно розпочався процес перерозподілу сфер впливу між церквами та швидке розмежування з московським православ'ям в Україні, що, у свою чергу, сформувало особливий релігійно-політичний відтінок [25, с. 197]. Тому міжконфесійні конфлікти з внутрішньоцерковних перипетій (латентної фази) переростали до рівня загальнодержавної проблеми (демонстративної й агресивної фаз).

Безперечно, будь-який конфлікт неможливий поза межами спілкування, а тому всі конфліктні порушення сприймаються як перешкоди особистої чи групової діяльності, а це, на нашу думку, не тільки суттєво впливає на всі сфери суспільного життя, а й надовго визначає характерні особливості міжконфесійних, міжрелігійних та державно-церковних взаємовідносин. У цьому контексті доречним буде виокремити типи релігійних конфліктів, які найбільш притаманні буковинському регіону і показати на окремих прикладах форми їх виявів.

Отже, до першої групи варто віднести *внутрішньо-сімейні (інтрасімейні)* конфлікти, що виникають внаслідок непорозумінь і незгод між подружніми парами, батьками та дітьми на фоні релігійних розходжень, норм поведінки, дотримання обрядово-культових традицій і т.п. До того ж, у їхньому середовищі мають місце непоодинокі випадки, коли створення нової сім'ї блокувалося батьками чи навіть священнослужителями до часу вирішення питання конфесійної незалежності у наречених. Доречно, однак, відзначити, що найчастіше такі ситуації виникали у релігійних організаціях харизматичного спрямування «Нове життя», «Ковчег спасіння», «Голгофа». Звичайно, не є винятком і православні конфесії краю. Зрештою, такий вияв конфлікту ми знаходимо, зокрема, в «Інформаційному звіті» за лютий 2003 р. «В області намітилась нова негативна тенденція, – зазначається у звіті, – де священнослужителі УПЦ (МП. – І. Л.) розпалюють міжконфесійну ворожнечу між жителями сіл, не дозволяючи жити в шлюбі громадянам, які належать до різних конфесій, інколи втягують органи державної влади, до прийняття незаконних рішень на зборах села...» [18, арк. 3]. Це дає нам підстави говорити про небезпеку цієї тенденції, яка полягає в тому, що вона визначила на тривалий час принциповий підхід релігійних організацій до вирішення означеної проблеми та лише поглиблювала прірву між ними.

Інша група конфліктів у релігійній площині області, виокремлена нами – *міжособистісні (інтерперсональні)*, що виникають у результаті зіткнення двох суб'єктів. Для прикладу, між пресвітером однієї релігійної громади з проповідником іншої; між священнослужителями конфесій тощо. Такі факти особливо притаманні новоствореним (відокремленим. – І. Л.) незалежним громадам баптістського, адвентистського і п'ятидесятницького напрямів. Справді, за подіями такого типу можна було поспостерігати у багатьох населених пунктах Чернівецької області. Зрозуміло і те, що це призводило до серйозних проблем у церковно-гармонію житті краю, адже впливало на толерантність і взаємовідносини релігійних громад.

Для прикладу, одна із таких форм протистояння простежувалася в с. Олексіївка Сокирянського району, яка з інтерперсональних конфліктів переросла у інтраконфесійні, а пізніше і в інтерконфесійні. Згідно повідомлення прокурора району і радника юстиції В. Тартуса від 15 грудня 2000 р. №253/с, до прокуратури Сокирянського району на розгляд було надіслане звернення віруючих ЄХБ с. Олексіївки щодо встановлення права власності на молитовний будинок. Проведеною перевіркою з цього приводу встановлено, що у травні 1999 р. була зареєстрована релігійна організація з 14 осіб на чолі зі старшим районним пресвітером церкви ЄХБ В. Майбородою, жителем с. Романківці цього ж району. «В червні 1999 року, – зазначається у зверненні прокурора до В. Настаса, – за гроші в сумі 8 тисяч гривнів, виділені Гаженком І. О. як пожертвування для общини ЄХБ, було придбано приміщення для молитовного дому. <...> оформили документи дому молитви на обласне об'єднання ЄХБ на ім'я голови об'єднання В. Куцюруби» [12, арк. 24]. Проте зміст іншого документа дещо заплутує ситуацію. Адже, «коли постало питання купівлі будинку під Д.М., – зазначається в документі, – зайняли гроші у члена Церкви ХВСП Драпак Віри, на що є розписка, що Гаженко І. у присутності пресвітера Майбороди В. І.

і Видиша В. М. отримав гроші, на які було і куплено приміщення магазину» [12, арк. 46–47]. Однак уже за три місяці між пастором і членом релігійної організації розгорілись неприємні відносини, що спричинили до дискусій у общині та бійки між віруючими «...після чого Гаженко І. О. вийшов з общини ЄХБ і вступив в общину ХВСП (п'ятидесятки) і почав вимагати з Майбороди В.І. повернути дім для молитви общині ХВСП» [12, арк. 24]. Цілком очевидно, що такі дії І. Гаженка пов'язані з приїздом рідного брата Георгія із США, як стало відомо, який не погоджувався з оформленням документації молитовного будинку на В. Куцюрубу, а тому і вимагав переписати приміщення на брата Івана або повернути кошти.

Адекватно оцінюючи наявну ситуацію, Обласне об'єднання церков ЄХБ на чолі з В. Куцюрубою і районним пресвітером В. Майбородою прийшли до спільної згоди: «Згідно християнської моралі і етики об'єднання готове віддати гроші, які одержали по розписці Гоженко Івана» [12, арк. 45]. Однак це зовсім не задовольняло позов Гаженків, а тому на обласній пресвітерській раді ЄХБ було вирішено: «Дивлячись на самовільне самоуправне розпорядження приміщення Д.М. та наклепницькі листи до прокурора, до районної міліції на служителів нашого братства Майбороди В. І. і Куцюрубу В. І., що «направляють бандитів на нього» вирішили: На основі документів про власність Об'єднання Церков ЄХБ приміщення Д.М. г 14 від 21 травня 1999 р. подати позов до влади про виселення самовільно зайнятого приміщення громадою ХВСП с. Олексіївка» [12, арк. 46].

Значимо, що у порушенні гармонії церковних взаємовідносин відіграє негативну роль ще одна група конфліктів – *внутрішньоконфесійних (інтраконфесійних)* (між священнослужителями і віруючими, які їх підтримують всередині конфесії), що часто виходили за рамки релігійної організації і набували політичного забарвлення. На думку В. Настаса, такі конфлікти «ініціюються самими церковнослужителями (та священнослужителями. – І. Л.) <...> конфліктують із церковним активом, зловживаючи своїм статусом, втручаються в церковну касу, забирають собі добровільні пожертвовані гроші для церкви, брутально відносяться до почуттів віруючих» [20, арк. 126–127].

Одним із найгостріших прикладів такого типу конфліктності являються внутрішні протистояння в Київському Патріархаті на Буковині, що викликані низкою невдоволень у сторону митрополита Данила і окремих церковно- та священнослужителів. У свою чергу Заставнівське та Кіцманське благочиння виявили ієрарху недовіру, вийшовши з його підпорядкування. Це не лише не сприяло подоланню міжконфесійної кризи, а навпаки, поглибило її і замість об'єднання віруючих призвело до розділення єпархіального управління на дві частини – Чернівецько-Буковинську єпархію, якою і досі керує митрополит Данило (Ковальчук) та Кіцмансько-Заставнівську, яку очолює тоді ієромонах Нікон (Калембер), клірик Київської єпархії, який був хіротонізований за Божественною літургією у Володимирському кафедральному соборі міста Києва та рішенням Священного Синоду УПЦ КП від 30 вересня 1997 р. призначений Указом Патріарха Філарета №132 від 13 жовтня 1997 р. єпископом Кіцманським і Заставнівським, керуючим Кіцманською єпархією, до

якої ввійшло тоді 27 парафій [6, арк. 1; 24, арк. 1]. Варто наголосити, що за час свого існування в єпархіальному управлінні було змінено трьох архієреїв. Четвертий ієрарх – архієпископ Онуфрій (Хаврук) призначений керуючим Кіцманською єпархією рішенням Священного Синоду УПЦ КП від 8 березня 2013 р., управляє нею і сьогодні [7].

Між тим, дотримуючись думки про якість моральне право Буковинської «митрополії» на церковно-релігійну самобутність у Чернівецькій області, владика Данило висловив з цього приводу протест, у якому наголошує, що він «...не згідний з рішенням Священного Синоду УПЦ Київського Патріархату (Журнал №19 від 30 вересня 1997 року) про розділення Чернівецько-Буковинської митрополії на дві єпархії: Чернівецьку і Кіцманську. Розділення митрополії на дві єпархії внесе розбрат і безпотрібну боротьбу всередині самої митрополії, чим буде призупинено розширення УПЦ Київського Патріархату на Буковині» [23, арк. 1]. Відразу реагуючи на заяви митрополита Данила, Священний Синод УПЦ КП (журнал №32 від 15 грудня 1997 р.) під головуванням Патріарха Філарета не благословив владичі втручатися у справи парафій новоутвореної Кіцманської єпархії, а також закликав голову братства Андрія Первозванного В. Козьмика припинити втручання у справи цієї ж єпархії, не використовувати Церкву у політичних цілях і не розпалювати ворожнечу серед віруючих [3, арк. 1]. Це, звичайно, як і багато іншого, дало поштовх новим внутрішньоконфесійним протистоянням, адже жодна із сторін поки що не йшла на компроміс.

З цього приводу місцевою владою вважалося за необхідне вжити належні заходи щодо припинення ворожнечі між двома єпархіальними управліннями УПЦ КП в регіоні й, зокрема, архієреями. Справді, така позиція була озвучена на зустрічі голови Чернівецької ОДА М. Романіва з Патріархом Філаретом ще під час дводенного (10–11 жовтня 2003 р.) перебування Предстоятеля УПЦ КП з нагоди святкування 10-ї річниці з часу відродження філософсько-теологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Водночас перед Патріархом ставилося питання і про можливість ліквідації Кіцманської єпархії, адже в багатьох випадках, як стверджувало керівництво ОДА, причиною непорозуміння ставала саме вона. Як би там не було, «Патріарх не погодився з нашими пропозиціями, – зазначається у звіті за жовтень 2003 р., – пояснив це тим, що є священники, які не визнають Митрополита Данила, що може більше загострити релігійну ситуацію, або привести до нових розколів» [18, арк. 92]. У цьому контексті кризу поглиблював, за міркуваннями В. Настаса, ще один важливий чинник: «...вже вдруге Патріарх Філарет прибуває в область, але жодного разу ні Данило, ні Варлаам не зустріли його, не брали участі священники УПЦ КП в заходах, які мали місце в ЧНУ...» [18, арк. 92]. Тут лише варто додати, що ці події уміло використовувалися представниками Московського Патріархату в області, які мотивували на необхідності, для початку, об'єднатися в самому Київському Патріархаті на Буковині, а вже після порозуміння призивати й інших віруючих до створення в Україні Єдиної Помісної Церкви.

Особливого забарвлення на релігійному ґрунті Чернівецької області додає наступна група конфліктів – *міжконфесійні (інтерконфесійні)*, що увіразнюються

як одні із найпроблемніших, адже характеризуються наявністю чвар між різними конфесіями, або як виразно визначають А. Колодний та Л. Филипович: «...це різновид релігійних конфліктів, деструктивні форми зіткнення різноконфесійних суб'єктів у намірах реалізувати власні інтереси, уявлення та цінності, зберегти або перерозподілити владу, майно, ресурси, статуси, привілеї та ін., захистити власну ідентичність» [8, с. 207]. Безперечно, беручи до уваги релігійстворчі процеси у буковинському регіоні, міжконфесійні конфлікти, у свою чергу, набули особливого характеру та увиразнилися в таких основних напрямках:

1. Гострий і затяжний *міжправославний* конфлікт, який на десятиліття визначив міжконфесійну ситуацію в області і є головною проблемою релігійної сфери, адже відобразив зіткнення не тільки церковних структур та еліт, а й національних, політичних, економічних інтересів. Як відомо, у перші роки Української державності в Чернівецькій області розпочалися чвари двох православних Церков – новоутвореного Київського Патріархату і «пануючого» Московського, що перетворили буковинський регіон, на «поле битви» кожен за «свою» правду, в основі чого закладено суто політичне підґрунтя. Зрештою, виходячи зі змісту окремих документів, усе зводиться до особистих амбіцій, адже справа постійно доходила до взаємних звинувачень, пошуків лише «чорних плям» в історії ворожої одній конфесії, витлумачення своєї історичної справедливості та виключності у процесі духовного відродження українського народу. Варто зазначити і те, що міжправославні протистояння документально зафіксовані майже у кожному населеному пункті області, а це прямо вказує на деяку хибність дій органів місцевої влади і духовенства.

У цьому контексті наведемо один з інцидентів, який ілюструє типовий міжправославний конфлікт у регіоні і мав доволі затяжний характер. Так, 1 вересня 2000 р. відбулася зустріч митрополита Чернівецького і Буковинського Данила з начальником відділу у справах релігій В. Настасом. Під час розмови владика наполягав на невідкладній реєстрації релігійної організації УПЦ КП, що по вул. Лугова, 6 у Чернівцях, при цьому знаючи, що за названою адресою діє з 1991 р. зареєстрована релігійна громада Свято-Дмитрівської церкви Московського Патріархату. Попередньо з цих питань 27 серпня 2000 р. була проведена зустріч голови ОДА Т. Бауера з представниками УПЦ КП, а вже 6 вересня ц. р. під головуванням заступника голови ОДА К. Нікітовича і за участю депутата облради О. Бурденка – з представниками Київського і Московського Патріархатів. Висновки цієї зустрічі, як повідомляє В. Настас, «засвідчили обопільне звинувачення, а не конструктивне вирішення цієї непростой конфліктної ситуації» [11, арк. 78]. Насправді тут впадає у вічі не лише спроба силового тиску, а й аргументи, якими керувалися обидві сторони. Однак, на цьому проблема не уніфікувалася. Після проведення вищевказаної зустрічі голова ОДА мав ще одну розмову з архієпископом УПЦ МП Онуфрієм та митрополитом УПЦ КП Данилом, яка відбулася 15 січня 2001 р. На велике здивування владика Онуфрія погодився допомогти громаді УПЦ КП у будівництві нового храму, проте на інші вимоги відреагував негативно [13, арк. 23]. Що ж до цього конкретного випадку, то ініціативна група Київського Патріархату пропозицію щодо будь-якої

допомоги теж принципово відкинула. Останні були певні, що лише у такий спосіб можна сподіватися на успіх. Бажаючи вирішити цей конфлікт, 5 лютого 2001 р. голова ОДА в черговий раз провів зустріч з представниками обох громад. Для конструктивного вирішення спірної ситуації облдержадміністрацією було запропоновано «провести загальні збори віруючих, на яких з'ясувати всі спірні питання. Разом з цим голова ОДА також запропонував віруючим будувати нову церкву, в будівництві якої ОДА буде всіляко сприяти» [13, арк. 32].

Безумовно цей інцидент ще гірше поглибив міжконфесійні, хоча ліпше сказати – міжправославні взаємовідносини в області. У зв'язку з цим була знову проведена зустріч місцевої влади з віруючими УПЦ КП, на якій їм було запропоновано змінити адресу реєстрації, але і ця ідея була відкинута. Натомість віруючі вимагали від ОДА прийняття розпорядження щодо почерговості звернення богослужінь в одному храмі з Московським Патріархатом, що суттєво нагнітало конфліктну ситуацію в регіоні, адже «почерговість богослужінь різних конфесій в одному і тому храмі, – підкреслює В. Настас, – не тільки не зменшує конфліктних ситуацій між різними релігійними конфесіями (як показала практика. – І. Л.), а навпаки, ще більше загострює, заплутує і ускладнює їх...» [11, арк. 70].

В межах узагальнення цієї полеміки є підстави стверджувати, що міжправославний конфлікт у області був і досі залишається головною проблемою релігійної сфери загалом. Адже намагання нав'язати власну модель щодо вирішення проблеми чималої кількості зацікавлених сторін не лише церковних лідерів, а й політичних діячів, широкої громадськості й, звісно, органів державної влади, це, на нашу думку, лише ускладнювало взаємовідносини між православними конфесіями в області.

2. У виділеному сенсі варто зазначити, що зовсім інша ситуація простежувалася у взаємовідносинах між православними і католицькими конфесіями краю, оскільки *православно-католицький* конфлікт в області перебував, швидше, у латентній фазі, а ніж у демонстративній чи агресивній. У цьому зв'язку варто процитувати лист Прем'єр-міністру України В. Ющенку від 4 липня 2000 р. №11642/2 виконуючого обов'язків голови Чернівецької ОДА С. Мельника, який згідно доручення Президента України за №1–14/782 від 3 липня 2000 р. наголошував на тому, що: «конфліктів на ґрунті суперечок за право користування культовими будівлями між православними віруючими та греко-католиками в області не зафіксовано» [10, арк. 22]. Для підтвердження цієї тези повторно звернемо увагу на зміст тексту вищевказаного документа. Це, в першу чергу, пов'язано з реєстрацією релігійної громади УПЦ МП та передачі їм колишнього храму Різдва Богородиці УГКЦ у м. Сторожинці, побудованому наприкінці XIX ст. На прохання віруючих, в тому числі й представників греко-католицької конфесії міста, рішенням облвиконкому №76 від 18 березня 1992 р. храм був переданий у власність релігійної громади Московського Патріархату. У березні наступного року віруючі перейшли під юрисдикцію УПЦ КП і вже розпорядженням №242 від 14 квітня 1993 р. був зареєстрований статут храму Різдва Богородиці Київського Патріархату. Значно пізніше – 19 червня 2000 р. між архієпископом Кіцманським і Заставнівським УПЦ КП Варлаамом (Пилипшиним) та єпископом Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ

Павлом (Василиком) велись переговори щодо цієї культової будівлі, які увінчалися успіхом для двох сторін. «Досягнута домовленість, – повідомляє С. Мельник, – що після будівництва нової культової будівлі віруючими Київського Патріархату храм Різдва Богородиці в м. Сторожинці буде повернуто релігійній громаді УГКЦ» [10, арк. 24]. Але на практиці, подекуди, було інакше.

Прикметно, що гострих і затяжних протистоянь між католиками та православними в області не зафіксовано, а якщо і були незначні православно–католицькі перипетії, то це лише поодинокі випадки. Відтак, це, на нашу думку, зумовлено малою кількістю релігійних громад як в РКЦ, так і в УГКЦ. Тут лише наголосимо, що станом на 1998 р. в Чернівецькій області діяло всього 24 релігійних громад РКЦ, тоді як УГКЦ – всього 13 і деканат, який відноситься до Коломийсько–Чернівецької єпархії [10, арк. 17, 24].

3. Інша група інтерконфесійних конфліктів, яка притаманна буковинському краю – історично–успадковані та новопосталі протистояння між *православними* і *протестантами*. Динамічний розвиток останніх, продуктивна місіонерська діяльність, відродження і розбудова великої кількості релігійних общин у пост-тоталітарний період, розширення соціальної бази, – все це закономірно зумовило загострення відносин з православними церквами у регіоні. З метою унаочнення наведемо фрагмент із заяви митрополита Данила до голови Чернівецької облдержадміністрації Т. Бауера від 20 травня 2002 р. №68. «Вони (протестанти. – І. Л.) заявляють про себе на телебаченні, радіо, ставлячи себе в ряд з Православною Церквою, скликають різні конференції, створюють асоціації, дозволяють собі «вчити» православних. Інші з провокаціями приходять до храму, турбують віруючих та духовенство, пишуть свої блюзнірські листи, висміюють православні традиції, порушуючи Закон про свободу совісті, що перш за все свідчить про їх підлу нехристиянську позицію. Управління Чернівецько–Буковинської єпархії просить Державну Адміністрацію, заборонити таку наругу над нашими віруючими, духовенством та храмами» [17, арк. 100].

Водночас, підхоплюючи міркування, які були викладені В. Настасом у одному із повідомлень до голів Глибоцького, Герцаївського та Сторожинецького районів Чернівецької області від 3 вересня 2002 р. №132 щодо отримання численних заяв і скарг, у яких йшлося про заборону священниками УПЦ МП хоронити на сільських цвинтарях протестантів з православними [17, арк. 175], вважаємо за доцільне підкреслити, що такі мотиви мали передусім провокаційний характер. Більше того, небезпека мала свій вияв також і в тому, що це не тільки впливало на міжконфесійні взаємовідносини, але й державно–церковні та вносило розбрат серед вірян. «У разі упередженого ставлення до Ваших вимог із зазначених питань, – узагальнює начальник відділу у справах релігій, – просимо інформувати райпрокуратуру та відділ у справах релігій» [17, арк. 175]. Отже, у ракурсі окресленої проблематики необхідно констатувати наступне: такого типу конфлікту, як і багато інших, обумовлені боротьбою за сферу впливу в духовно–релігійному житті краю. Прикметно, що більшість протистоянь такого ґатунку не були тривалими, а тому органам обласної влади вдавалося з більшою легкістю тримати їх під контролем, уникаючи проблеми гострої дестабілізації чи дезгармонізації взаємин між православними та протестантськими громадами.

У руслі досліджуваної проблеми має місце й *гетерогенний конфлікт* (між церквою та державою – релігійною та світською владами). Відомо, що релігія з настанням 90–х рр. XX ст. охопила досить широкий спектр як духовної, культурної, побутової, так і державної, політичної сфер національного буття українського суспільства. Тому й не дивно, чому діяльність Церкви і держави так тісно переплелися між собою. Разом з тим, усе більш чітким ставало усвідомлення в необхідності визначення конкретних державно–церковних взаємовідносин та перспектив подальшого розвитку між релігійною та світською владою і в Україні загалом, і в буковинському регіоні зокрема. Насправді генеза таких взаємин зумовлена низкою причин, зокрема: потребою в мінімізації та подоланні конфліктних бар'єрів між релігійними організаціями; невідповідністю окремих положень базового Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» реаліям церковно–релігійного життя, що постійно зумовлювало до негативних проявів та конфліктності; нагальною потребою стандартизації окремих положень чинного законодавства України до міжнародного рівня тощо.

Найбільш повно та акцентовано такого типу конфлікту окресленого періоду описані в інформаційних звітах відділу у справах релігій при ОДА, що дозволяє об'єктивно оцінити стан взаємин світської та духовної влад у регіоні. Певна річ, що взаємовідносини між Церквою і державою повинні розвиватися у правовій площині. Однак, як видно з окремих документів, вони часто порушувалися з обох сторін. Кризу, за свідченнями очевидців, поглиблювали кілька важливих чинників, найголовнішим серед яких – втручання органів державної влади у внутрішнє життя Церкви, адже «...конфлікти намагаються використовувати окремі політики–депутати та втягувати в них органи виконавчої влади» [15, арк. 9]. Більше того, подібні схеми таких маніпуляцій мали місце у переважній більшості населених пунктах області. Зрозуміло, це не могло не насторожувати.

Зрештою, схожі випадки, що позначалися передусім гострою полемікою, були зафіксовані, зокрема, в с. Ширівці Хотинського району, с. Стара Жадова Сторожинецького району та м. Кіцмані. Для прикладу, як повідомляє В. Настас в «Інформаційному звіті» від 13 травня 2003 р. №91: «...окремі новообрані голови сільських рад <...> інколи не рахуючись з чинним законодавством України, мають свою недержавницьку позицію, стають на сторону тієї чи іншої конфесії, чим спричиняють загострення міжконфесійних стосунків» [19, арк. 91, 228]. Натомість відділом у справах релігій в інформаційній довідці «Про стан справ в релігійній сфері області за січень–вересень 2004», адресованій заступнику начальника УМВС – начальнику міліції громадської безпеки Я. Козаку, вказується інцидент і зі священнослужителем. Згідно поданої інформації «19 липня (2004 р. – І. Л.) священник Свято–Троїцької УПЦ (МП. – І. Л.) с. Магала Новоселицького району Георгій Мороз вдався до неканонічних дій по відношенню до сільської ради, заважав працювати, загрожував, що всі, хто буде діяти проти нього, будуть прокляті, вдався, з окремою групою людей, до пікетування сільської ради <...> постійно вимагав від влади знайти йому з рішенням, які приймаються владою <...> вимагає також від сільського голови здати ключі, печатку та звільнити

посаду у зв'язку з тим, що в селі має бути одна церква православна, а не розмножувати «сектантство» – це було сказано і в адрес голови сільської ради, – він є членом церкви АСД» [20, арк. 145]. У цьому контексті стає незрозумілою позиція правлячого архієрея УПЦ МП на Буковині, адже: «Сам митрополит Онуфрій на такі дії свого підлеглого не реагував» [21, арк. 94]. Направду, це значно загострювало міжконфесійні взаємовідносини та призводило до затяжних протистоянь. На превеликий жаль, органи місцевої влади часто не могли відразу їм успішно й ефективно протидіяти, оскільки державницький авторитет, як і правове становище на Буковині, були серйозно підірвані. Поряд з цим, ми не можемо й однозначно стверджувати про недостатню дієву роль місцевої влади у вирішенні конфліктних ситуацій, адже в церковно-релігійному житті краю бували й такі проблеми, які без участі та втручання влади вирішити було неможливо.

Особливе місце у релігійсторичних процесах Північної Буковини займають й *етноконфесійні конфлікти*, в основі яких лежить намагання українського і румунського етносів (тобто живої самоорганізуючої системи) до самозбереження. Строкатість етнорелігійної структури, як відомо, може породжувати різного виду проблеми, напруженість, суперечності, конфлікти у відносинах між народами. Насправді ж прикладів у цій царині для буковинського регіону не бракує. Один із них пов'язаний, зокрема, з тривалим нав'язуванням румунською стороною утворення на території Чернівецької області православного вікаріатства, до якого б увійшли усі румунськомовні парафії краю УПЦ МП, яких в області нараховується більше 100 громад [4, арк. 1]. Водночас, румуни неодноразово наголошували українській стороні й на тому, що для цих цілей є уже підготовлений в Румунії єпископ [5, арк. 3]. Однак проти таких дій рішуче виступало духовенство в юрисдикції Московського Патріархату на чолі з правлячим архієреєм Онуфрієм (Березовським), а також органи місцевої влади. Останні вважали, що це «призведе до посилення іредентистських настроїв у середовищі віруючих представників румунського і молдавського населення, дестабілізації релігійної ситуації в регіоні» [9, арк. 2]. Поряд з цим, подібний розвиток подій сприймається й керівництвом Чернівецько-Буковинської єпархії УПЦ МП як чергова спроба вищих ієрархів Румунської Православної Церкви (далі – РумПЦ) «...активізувати свою діяльність в Україні, розраховуючи, в розрізі паритету прав національних меншин, на появу підконтрольної їм структури» [9, арк. 2]. Певна річ, що духовенство Московського Патріархату в регіоні надзвичайно переймалося такими діями румун.

Інший напрям такого виду протистоянь зводиться до ситуації, яка склалася в Руській Православній Старообрядницькій Церкві на Буковині. Це, у свою чергу, пов'язано із втручанням у внутрішньоцерковне життя РПСЦ в області румунської сторони, зокрема, митрополита Тульчинського і Браїльського, предстоятеля РПСЦ в Румунії Леонтія (Ізота), який ініціює перенесення своєї кафедри з м. Браїла (Румунія) в с. Біла Криниця (Україна). Звичайно, це не зовсім позитивно оцінювалося архієпископом Київським і всієї України РПСЦ Савватієм (Козком) [15, арк. 111], який засвідчував, що «Румунія ніколи не приховувала, що поверне собі Буковину чи по-доброму, чи по-поганому. Там в масовому порядку

роздавали румунські паспорти, практично все румунське населення Чернівецької області, а це близько 50% від загальної чисельності, має румунські паспорти» [2] тощо.

Зрештою, нам важко судити, чим керувалася румунська сторона в таких радикальних діях та нав'язливих для українських буковинців ініціативах, як і про те, що переважало, коли і РумПЦ, і РумПСЦ формували власну концепцію переводу з УПЦ МП та РПСЦ румунськомовних парафій у лоно своїх церков, однак цілком очевидним є те, що це було натхненно радше власними інтересами, аніж бажанням задовольнити духовні прагнення етнічних румун.

У цьому зв'язку варто також наголосити, що у процесі дослідження нами було виявлено деякі факти порушень і в інших релігійних течіях, які діють на теренах Північної Буковини. Це прикметно, адже кожне віросповідання має свій релігійний досвід, обумовлений специфічними відмінностями, принципами та підходами. Однак, на наше глибоке переконання, такі форми конфліктів, у переважній більшості, не впливали суттєво на сферу церковно-релігійного життя в регіоні, а протистояння, що виникали у цьому руслі, швидко врегулювалися. Це видно принаймні з офіційного повідомлення В. Настаса Державному Комітету України у справах релігій від 28 серпня 2000 р. №116, в якому начальник відділу у справах релігій області зауважує, що «в інших релігійних громадах краю ситуація нормальна» [11, арк. 63–64]. Йдеться, зокрема, про іудеїв, мусульман, східні релігії, неохристиянські та неоорієнталістські течії, синтетичні напрями, саєнтологічні та демоністичні рухи тощо. Власне у контексті досліджуваної проблематики це не потребує детального аналізу.

Отже, потрібно зазначити, що проаналізований вище матеріал дає можливість послідовно, достатньо конкретно і об'єктивно, з використанням значної кількості фактологічного матеріалу прослідкувати за типами релігійних конфліктів та формами їх вияву в Чернівецькій області. Практика показала, що не можна опиратися виключно на інститут більшості, адже це тільки загострює конфлікт. Водночас врегулювання релігійних протистоянь шляхом досягнення за короткий термін етнічної, конфесійної чи якоїсь іншої ідентичності також неможливе, оскільки веде до насильства. Натомість, необхідними умовами, на нашу думку, тут стає деполітизація конфлікту, надання обопільного права вето носіям конфлікту і компромісу. Однак на практиці, як видно, політичні чинники беруть гору в міжцерковних протистояннях. Зрештою, носії ж конфлікту, підтримані політиками, скеровані на церковну монополію і не визначають релігії у конфесійній конфігурації, а тому цей конфлікт гранично політизований. Звичайно, це завдає шкоди примиренню на релігійному ґрунті. Тому нормалізації міжцерковних і міжрелігійних взаємовідносин залежить, головню, від таких важливих факторів, як: встановлення правового характеру державно-церковних відносин, дотримання законності у питаннях свободи совісті, справедливе розв'язання проблеми культових приміщень і майна, деполітизація міжцерковних відносин і усунення втручання в релігійно-церковне життя різних політичних сил, своєчасне вирішення внутрішньо церковних питань, формування терпимого, дружельюбного ставлення до віруючих інших віросповідань, готовність конфліктуючих сторін, передусім духовенства, йти на компроміс і т.п.

Список використаних джерел

1. Арістова А. В. Поліконфесійність як феномен сучасності: Україна і світовий контекст / А. В. Арістова // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, 2006. – №55. – 216 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_55/Aristova.htm
2. Второй день Собора РПСЦ, 22 октября 2014 года, глазами его участников [Электронный ресурс]: за матеріалами веб-сайту «Современное Древлеправославие». – Режим доступу: <https://staroobrad.ru/modules.php?name=News2&file=article&sid=1108>
3. Засідання Священного синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату під головуванням Патріарха Київського і всієї Руси–України Філарета. Копія. Журнал №32 від 15 грудня 1997 р. // Поточна документація Відділу у справах релігій Чернівецької обласної державної адміністрації (далі – ПДВСРЧО). – 1 арк.
4. Інформаційна довідка начальника відділу у справах релігій Василя Настаса про стан румуномовних парафій в Чернівецькій області, направлена Генеральному консулу України в м. Сучава Василю Бочечку. Копія. Від 10 грудня 2002 р. №196 // ПДВСРЧО. – 2 арк.
5. Інформаційна довідка начальника відділу у справах релігій Василя Настаса про стан справ у релігійному середовищі Чернівецької області, направлена голові Чернівецької ОДА Михайлу Романіву. Копія. Від 20 серпня 2003 р. №160 // ПДВСРЧО. – 3 арк.
6. Інформаційна довідка відділу у справах релігій Чернівецької ОДА, направлена Держкомрелігій України про призначення Преосвященнішого Нікона (Калембера) єпископом Кіцманським і Заставнівським, керуючим новоутвореною Кіцманською єпархією УПЦ КП. Оригінал. Від 24 жовтня 1997 р. №228 // ПДВСРЧО. – 1 арк.
7. Кіцманська єпархія Української Православної Церкви Київського Патріархату [Електронний ресурс]: за матеріалами вільної енциклопедії «Вікіпедія». – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кіцманська_єпархія_УПЦ_КП
8. Конфесіологія релігії: колективна монографія / За наук. ред. докторів філософських наук, професорів Анатолія Колодного та Людмили Филипович // Українське релігієзнавство. – К., 2009. – Спецвипуск 2009–2. – 237 с.
9. Офіційний лист заступника голови Чернівецької ОДА Федора Федоровича, направлений Міністерству закордонних справ України. Оригінал. Від 28 серпня 2003 р. №07.15/11–1541 // ПДВСРЧО. – 2 арк.
10. ПДВСРЧО. – Оп.2. – Спр.2. Розпорядження голови облдержадміністрації з релігійних питань (з 1 січня 2000 р. по 31 грудня 2000 р.). – 54 арк.
11. Там само. – Оп.5. – Спр.5. Документи стосовно релігійної ситуації, звіти, інформації, листування з Держкомрелігій України (з 1 січня 2000 р. по 31 грудня 2000 р.). – 118 арк.
12. Там само. – Оп.7. – Спр.7. Листування з ОДА, управліннями, відділами, райдержадміністраціями, органами місцевого самоврядування (з 1 січня 2000 р. по 31 грудня 2000 р.). – 83 арк.
13. Там само. – Оп.5. – Спр.5. Документи стосовно релігійної ситуації, звіти, інформації, листування з Держкомрелігій України (з 1 січня 2001 р. по 31 січня 2001 р.). – 146 арк.
14. Там само. – Оп.5. – Спр.5. Документи стосовно релігійної ситуації, звіти, інформації, листування з Держкомрелігій України (з 1 січня 2002 р. по 1 січня 2003 р.). – 112 арк.
15. Там само. – Оп.5. – Спр.5. Висновки справи 5. Документи стосовно релігійної ситуації, звіти, інформації, листування з Держкомрелігій України (з 1 січня 2002 р. по 1 січня 2003 р.). – 112 арк.
16. Там само. – Оп.7. – Спр.7. Продовження за 2001 р. Частина 2. Листування з ОДА, управліннями, відділами, райдержадміністраціями, органами місцевого самоврядування (з 1 січня 2002 р. по 1 січня 2003 р.). – 154 арк.
17. Там само. – Оп.7. – Спр.7. Висновки справи 7. Частина 1. Листування з ОДА, управліннями, відділами, райдержадміністраціями, органами місцевого самоврядування (з 1 січня 2002 р. по 1 січня 2003 р.). – 255 арк.
18. Там само. – Оп.5. – Спр.5. Документи стосовно релігійної ситуації, звіти, інформації, листування з Держкомрелігій України (28 грудня 2003 р.). – 111 арк.
19. Там само. – Оп.6. – Спр.6. Листування з Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, Адміністрацією Президента України (28 грудня 2003 р.). – 234 арк.
20. Там само. – Оп.7. – Спр.7. Листування з ОДА, управліннями, відділами, райдержадміністраціями, органами місцевого самоврядування (з 1 січня 2004 р. по 1 січня 2005 р.). – 190 арк.
21. Там само. – Оп.5. – Спр.5. Документи стосовно релігійної ситуації в області, звіти, інформації, листування з Держкомрелігій України (1 січня 2004 р. по 1 січня 2005 р.). – 100 арк.
22. Поточна документація сектору у справах релігій, управління з питань внутрішньої та інформаційної політики облдержадміністрації. – Оп.6. – Спр.6. Листування з керівниками релігійних конфесій, церквами, релігійними організаціями (29 грудня 2005 р.). – 24 арк.
23. Протест Високопреосвященнішого Данила (Ковальчука), митрополита Чернівецького і Буковинського УПЦ КП, який не погоджується з рішенням Священного Синоду УПЦ Київського Патріархату (Журнал №19 від 30 вересня 1997 року) про розділення Чернівецько–Буковинської митрополії на дві єпархії: Чернівецьку і Кіцманську. Копія. Від 1 жовтня 1997 р. // ПДВСРЧО. – 1 арк.
24. Указ Патріарха Київського і всієї Руси–України Філарета про призначення Преосвященнішого Нікона (Калембера) єпископом Кіцманським і Заставнівським, керуючим Кіцманською єпархією УПЦ КП. Копія. Від 13 жовтня 1997 р. №132 // ПДВСРЧО. – 1 арк.
25. Шуба О. Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз) / О. Шуба. – К.: Видавництво Товариство «Криниця», 1999. – 324 с.

References

1. Aristova A. V. Polikonfesijnist' jak fenomen suchasnosti: Ukraïna i svitovij kontekst / A. V. Aristova // Mul'tyversum. Filosofs'kyj al'manah. – K.: Centr duhovnoi' kul'tury, 2006. – №55. – 216 s. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_55/Aristova.htm
2. Vtoroj den' Sobora RPSЦ, 22 oktjabrja 2014 goda, glazami ego uchastnikov [Elektronnyj resurs]: za materialami veb-sajtu «Sovremennoe Drevlepravoslavie». – Rezhym dostupu: <https://staroobrad.ru/modules.php?name=News2&file=article&sid=1108>
3. Zasedannja Svjashhennogo synodu Ukraïns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy Kyi'vs'kogo Patriarhatu pid golovuvannjam Patriarha Kyi'vs'kogo i vsijeï Rusy–Ukraïny Filareta. Kopija. Zhurnal №32 vid 15 grudnja 1997 r. // Potočna dokumentacija Viddilu u spravah religij Chernivec'koi' oblasnoi' derzhavnoi' administracii' (dali – PDVSRChO). – 1 ark.
4. Informacijna dovidka nachal'nyka viddilu u spravah religij Vasylja Nastasa pro stan rumunomovnyh parafij v Chernivec'kij oblasti, napravlena General'nomu konsulu Ukraïny v m. Suchava Vasylju Bojcheku. Kopija. Vid 10 grudnja 2002 r. №196 // PDVSRChO. – 2 ark.
5. Informacijna dovidka nachal'nyka viddilu u spravah religij Vasylja Nastasa pro stan sprav u religijnomu seredovyshhi Chernivec'kij oblasti, napravlena golovi Chernivec'koi' ODA Myhajlu Romanivu. Kopija. Vid 20 serpnja 2003 r. №160 // PDVSRChO. – 3 ark.6. Informacijna dovidka viddilu u spravah religij Chernivec'koi' ODA, napravlena Derzhkomreligij Ukraïny pro pryznachennja Preosvjashhennijshogo Nikona (Kalembere) jepyskopom Kicmans'kym i Zastavniv's'kym, kerujuchym novoutvorenoju Kicmans'koju jeparhijeju UPC KP. Oryginal. Vid 24 zhovtnja 1997 r. №228 // PDVSRChO. – 1 ark.
7. Kicmans'ka jeparhija Ukraïns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy Kyi'vs'kogo Patriarhatu [Elektronnyj resurs]: za materialamy vil'noi' encyklopedii' «Vikipedija». – Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Kicmans'ka_jeparhija_UPC_KP
8. Konfesiologija religii': kolektivna monografija / Za nauk. red. doktoriv filosos'kyh nauk, profesoriv Anatolija Kolodnogo ta Ljudmyly Fylypovych // Ukraïns'ke religijeznavstvo. – K., 2009. – Specvypusk 2009–2. – 237 s.
9. Oficijnij lyst zastupnyka golovy Chernivec'koi' ODA Fedora Fedorovyča, napravlenyj Ministerstvu zakordonnyh sprav Ukraïny. Oryginal. Vid 28 serpnja 2003 r. №07.15/11–1541 // PDVSRChO. – 2 ark.
10. PDVSRChO. – Op.2. – Spr.2. Rozporjadzhennja golovy oblдержадминистрации z religijnyh pytan' (z 1 sichnja 2000 r. po 31 grudnja 2000 r.). – 54 ark.
11. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukraïny (z 1 sichnja 2000 r. po 31 grudnja 2000 r.). – 118 ark.
12. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy misceвого самоврядування (z 1 sichnja 2000 r. po 31 grudnja 2000 r.). – 83 ark.
13. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukraïny (z 1 sichnja 2001 r. po 31 sichnja 2001 r.). – 146 ark.
14. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukraïny (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 112 ark.
15. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Vysnovki spravi 5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukraïny (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 112 ark.
16. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Prodovžennja za 2001 r. Častina 2. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy misceвого самоврядування (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 154 ark.
17. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Vysnovki spravi 7. Častina 1. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy misceвого самоврядування (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 255 ark.
18. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukraïny (28 grudnja 2003 r.). – 111 ark.
19. Tam samo. – Op.6. – Spr.6. Lystuvannja z Verhovnoju Raduju, Kabinetom Ministriv, Administracieju Prezidenta Ukraïny (28 grudnja 2003 r.). – 234 ark.
20. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy misceвого самоврядування (z 1 sichnja 2004 r. po 1 sichnja 2005 r.). – 190 ark.
21. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii' v oblasti, zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukraïny (1 sichnja 2004 r. po 1 sichnja 2005 r.). – 100 ark.
22. Potočna dokumentacija sektoru u spravah religij, upravlinnja z pytan' vnutrišньої ta informacijnoi' politiki oblдержадміністрації. – Op.6. – Spr.6. Lystuvannja z керівниками religijnih konfesij, cerkvami, religijnymi organizacijami (29 grudnja 2005 r.). – 24 ark.
23. Protest Vysokopreosvjashhennijshogo Danila (Kovalčuka), mitropolita Černivec'kogo i Bukovyns'kogo UPЦ KP, який ne pogodžujeťsja z rišennjam Svjashhennogo Synodu UPЦ Київського Patriarhatu (Žurnal №19 vid 30 veresnja 1997 roku) pro rozdiľennja Černivec'ko–Bukovyns'koi' mitropolii na dvі єparhii: Černivec'ku i Kicmans'ku. Kopija. Vid 1 žovtnja 1997 r. // PDVSRChO. – 1 ark.
24. Ukaz Patriarha Київського і всієї Руси–України Філарета про призначення Преосвященнішого Нікона (Калембера) єпископом Кіцманським і Заставнівським, керуючим Кіцманською єпархією УПЦ КП. Копія. Від 13 жовтня 1997 р. №132 // ПДВСРЧО. – 1 арк.
25. Шуба О. Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз) / О. Шуба. – К.: Видавництво Товариство «Криниця», 1999. – 324 с.

13. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrainy (z 1 sichnja 2001 r. po 31 sichnja 2001 r.). – 146 ark.

14. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrainy (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 112 ark.

15. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Vysnovky spravy 5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrainy (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 112 ark.

16. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Prodovzhenja za 2001 r. Chastyna 2. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy miscevoغو samovrjaduvannja (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 154 ark.

17. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Vysnovky spravy 7. Chastyna 1. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy miscevoغو samovrjaduvannja (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 255 ark.

18. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrainy (28 grudnja 2003 r.). – 111 ark.

19. Tam samo. – Op.6. – Spr.6. Lystuvannja z Verhovnoju Radoju, Kabinetom Ministriv, Administracijeu Prezidenta Ukrainy (28 grudnja 2003 r.). – 234 ark.

20. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy miscevoغو samovrjaduvannja (z 1 sichnja 2004 r. po 1 sichnja 2005 r.). – 190 ark.

21. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii' v oblasti, zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrainy (1 sichnja 2004 r. po 1 sichnja 2005 r.). – 100 ark.

22. Potochna dokumentacija sektoru v spravah religij, upravlinnja z pytan' vnutrishn'oi' ta informacijnoi' polityky oblderzhadministracii'. – Op.6. – Spr.6. Lystuvannja z kerivnykamy religijnyh konfesij, cerkvamy, religijnymy organizacijamy (29 grudnja 2005 r.). – 24 ark.

23. Protest Vysokopreosvjashhennijshogo Danyla (Koval'chuka), mytropolita Chernivec'kogo i Bukovyns'kogo UPC KP, jakyj ne pogodzhujet'sja z rishennjam Svjashhennogo Synodu UPC Kyi'vs'kogo Patriarhatu (Zhurnal №19 vid 30 veresnja 1997 roku) pro rozdilennja Chernivec'ko-Bukovyns'koi' mytropolii' na dvi jeparhii': Chernivec'ku i Kicmans'ku. Kopija. Vid 1 zhovtnja 1997 r. // PDVSRChO. – 1 ark.

24. Ukaz Patriarha Kyi'vs'kogo i vsijeji' Rusy-Ukrainy Filareta pro pryznachennja Preosvjashhennijshogo Nikona (Kalembera) jepyskopom Kicmans'kym i Zastavnyv'kym, kerujuchym Kicmans'koju jeparhijeu UPC KP. Kopija. Vid 13 zhovtnja 1997 r. №132 // PDVSRChO. – 1 ark.

25. Shuba O. Religija v etnonacional'nomu rozvytku Ukrainy (politologichnyj analiz) / O. Shuba. – K.: Vydavnyche Tovarystvo «Krynycja», 1999. – 324 s.

Lutsan I. V., graduate student of cultural studies, religious studies and theology, lecturer at Theology department KPBA, Chernivtsi University (Ukraine, Chernivtsi), zan-lu@mail.ru

Types and forms of display of religious conflict in Chernivtsi region during the late 20th – early 21st century

The article analyzes religious confrontation in Chernivtsi region in the years of independence of Ukraine. The author singles out a typology of conflict which characterizes the Bukovyna region and draws conclusions with emphasis on measures to resolve their forms and manifestations of stabilization in the religious life of Northern Bukovyna from both state and church institutions.

Keywords: conflicts: interfamily, interpersonal, interdenominational, ethnic, heterogeneous; tolerance, interfaith relations, church–state relations.

УДК 001.89:323.15

Плазова Т. І.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
гуманітарних наук, Національна академія сухопутних
військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного
(Україна, Львів), tanielviv@list.ru

Українські наукові осередки в США

Досліджується та аналізується питання діяльності українських наукових осередків на території США. Особливу увагу приділено головним центрам науки української діаспори, а саме: Науковому товариству ім. Т. Шевченка, Українській вільній академії наук та Українському інституту Америки.

Вивчаючи історію української діаспори США, слід висвітлювати різноманітні проблеми, що стосуються виникнення української діаспори в даній країні, основних етапів імміграції українців до США, створення та діяльність їх громадсько-політичних, релігійних, культурно-просвітницьких, наукових, молодіжних, професійних, жіночих та інших організацій в цій країні. Утворення та діяльність українських наукових осередків на території США є лише однією із тем, яка потребує детального аналізу та вивчення.

Відродження та зміцнення української державності створило передумови для науково виваженого, об'єктивного дослідження та концептуального переосмислення проблем української діаспори в різних кутках планети.

Ключові слова: українська діаспора, наукове товариство, академія наук, інститут Америки, еміграція.

З проголошенням незалежності України постало питання про дослідження питання еміграції українців поза межами своєї держави, чисельного складу української діаспори та основні види діяльності українців закордоном. На даний час створено передумови для науково виваженого, об'єктивного дослідження та концептуального переосмислення проблем української діаспори в різних кутках планети.

Проблеми функціонування та діяльності українців за межами України і, зокрема, в США висвітлено у працях багатьох українських та зарубіжних вчених, тоді як в радянській історіографії це питання взагалі замовчувалось. Свого часу різні аспекти досліджували ряд вчених: О. Ахрїмович, А. Драган, В. Євтух, Н. Мерфі, О. Ковальчук, С. Нарїжний. Даними авторами подається численний фактичний матеріал, наводяться повністю або фрагментарно важливі документи зазначених організацій та осередків, імена їхніх активних діячів, статистичні дані. Проте, незважаючи на численні наукові дослідження, доводиться констатувати відсутність комплексного, всебічного дослідження діяльності наукових та освітньо-культурних центрів української діаспори у повоєнні роки загалом та співпрацю тих же центрів з Україною.

Метою даної роботи є комплексно висвітлити діяльність української діаспори в наукових та культурно-освітніх сферах в США.

Дослідники виділяють чотири хвилі еміграції українців до США, починаючи з останніх десятиліть XIX ст. Кожна хвиля емігрантів вирішувала два основні суперечливі завдання: 1) пристосуватися до умов життя в іншому етнічному середовищі; 2) зберегти свою мову, культуру, національні традиції. Американська дійсність давала можливість українцям зберігати ці традиції. Свіжий імпульс у цьому процесі давала чергова хвиля емігрантів, особливо останньої пори, коли серед них знаходилися представники високоінтелектуальної еліти, не давали вичерпаться тому джерелу, що живило національну свідомість американських українців.

Важливою проблемою для українських емігрантів першої хвилі стало визначення їх національної ідентичності, яка була вирішена у 1921 році, коли в США був прийнятий новий еміграційний закон – The Quota Act of 1921. Він надав можливість знайти своє самостійне та незалежне місце в мультинаціональному суспільстві США, де українці розпочали історичне формування своєї громади з метою збереження національної культури, традицій і адаптацій в нових умовах. Однак, лише незначна частина емігрантів першої хвилі на сьогодні (а це вже четверте – п'яте покоління) вважають себе українцями та підтримують українські традиції.

Одним із важливих чинників збереження національних культурних традицій є дбайливе ставлення до історії свого народу. Історики української діаспори в США чи не найпершими відкрили всьому світові трагічні